

BÖLÜM 8

ÇOCUK EDEBİYATI VE ÇEVRESEL BİLİNÇ

Funda BULUT¹

Şahin ŞİMŞEK²

“Hülasa, hayat dar; fakat tabiat geniş ve munisti.”

Ahmet Hamdi Tanpınar

GİRİŞ

XX. yüzyıl sonrası bilim, teknoloji ve siyasi gelişmeler sonucu dünya, sınırların kalktığı yeni bir yaşam biçimine geçiş yapmış, geleneksel yaşam modellerinden farklı bu modern evrede bireyselleşen yeni bir insan modeli ortaya çıkmıştır. Bu yeni çağda yeni düzenle birlikte dünya vatandaşı sıfatının sorumluluğunu üstlenen birey, çevre tanımlarını yeniden gözden geçirip düzenlemek zorunda kalmıştır. Kültür, zihniyet ve algı değişimi yaşayan modern insanın çevre tanımı da değişmiş ve genişlemiştir. Disiplinlerarası birçok alanda karşılığı bulunan çevre, birbirinden farklı tanımlamalarıyla genel bir çerçeveye oturtulması zor alan kavramlardan biridir. Sözlükte “saran, sınırlayan, kuşatan” anlamlarını içeren en basit tanımıyla “insan ve diğer varlıkların hayat boyu ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı etkileşim içinde oldukları fiziki, ekonomik, sosyal, biyolojik ve kültürel ortamı ya da üzerinde canlı yaşamının sürdüğü

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., fbulut@kastamonu.edu.tr

² Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., ssimsek@kastamonu.edu.tr

Türkiye’de 1970’lerde belgesel nitelikte ve derslere yardımcı eğitim kitaplarının örnekleri görülmekle birlikte 1980’lerde çevre sorunlarını konu alan çocuk kitapları sayıca artmış, 1990’lar ise bu alanda bir dönüm noktası olmuştur. 1990’larda çevre konularını ele alan çocuk kitaplarındaki ciddi artışın nedeni çevreye ve çevresel meselelere bakışın değişimidir. Yerli veya yabancı birçok yazar tarafından kaleme alınan hem doğa sevgisini aşıl原因an hem de çevresel sorunlara dikkat çeken çocuk kitaplarının sayısı son dönemlerde dikkat çekici şekilde artış göstermiştir. Ülkemizde çocuk edebiyatı alanında eser veren birçok sanatçı, farklı nedenlerle çocuk edebiyatında “çevresel tahribat” unsurunu daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Bu anlamda özellikle de son dönemde eser veren birçok çocuk edebiyatı yazarı, değişen dünyada ekolojik krizi ciddi bir sorun olarak görmekte ve farklı başlıklar altında bu sorunu eserlerinde yansıtmaktadır. Doğa sevgisi ve çevresel meseleleri konu alan edebî eserlerin yanında bu eserlerin çevre bilinci gelişimine etkisini ve katkısını inceleyen bilimsel çalışmalar da bulunmaktadır. Bu konu üzerinde yapılan makale ve tez çalışmalarının sayılarının artması, farklı bakış açıları ile çeşitlenmesi konunun öneminin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Edebiyat hem toplumdaki etkilenir hem toplumu etkiler. Günümüzde ciddi bir şekilde etkileri görülen iklim krizinin sebebi olan insan ırkını çevre bilinci kazanma konusunda eğitmede, kendini ekosistemin bir parçası olarak görüp saygı duymasını sağlamada, çevreyi korumak ve olası zararları önlemek adına tedbirler almak için harekete geçmede edebî eserlerin yeri yadsınamaz. Öğretme kaygısını ön plana çıkarmayan, buyurucu tavır takınmayan mesajını kurgu içinde verip okuyucusuna güzellik duygusunun yanında bazı değerleri edinmesini de sağlayan edebî eserlerden çocuklara uygun olanları, çevre eğitimine erken yaşta başlamak lüzumu olduğundan, çevre bilinci kazandırmak için okutulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu Ertan, K. (2015). Leopoldcü düşünce ve yeryüzü (toprak) etiği. *Memleket Siyaset Yönetim*, 10 (23), 1-20.
- Akman, Y., Ketenoğlu, O., Kurt, L., Düzenli, S., Güney, K. & Kurt, F. (2004). *Çevre kirliliği (çevre biyolojisi)*. Palme Yayıncılık.
- Aslan, C. (2015). Çocuk edebiyatı yapıtlarının çevre sorunlarını yansıttığı bağlamında incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12 (2), 1818-1852.
- Atasoy, E. B. (2006). *Çevre için eğitim: çocuk doğa etkileşimi*. Ezgi Kitabevi.
- Ateş, H. (2012). *Gülsüm Cengiz’in öykülerinin çocukta doğa sevgisi ve çevre bilinci geliştirme açısından incelenmesi*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Bademci, L. (21.04.2021) “Kutuplardan gelen sıcacık bir hikâye: Nanuk ve Pati Sonatı”. 20 Eylül 2022 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/kutuplardan-gelen-sicacik-bir-hikaye-nanuk-ve-pati-sonati-haber-1518342> adresinden erişildi.
- Baratz L. & Hazeira H. (2012). Children’s literature as an important tool for education of sustainability and the environment, *International Electronic Journal of Environmental Education*, (Çev. N. Akyürek), 17 Eylül 2022 tarihinde <https://www.sozelti.com/2021/02/01/surdurulebilirlik-ve-cevre-egitiminde-onemli-bir-arac-olarak-cocuk-edebiyati/> adresinden erişildi.
- Bayraktar, B. (2021). İklim-kurgu ve distopik bir öykü olarak “Günübürlükçiler”. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 574-597.
- Bulut, F. (2020). Ekoleştirici kuramı ışığında Ayla Kutlu’nun “Huvava: İlk Çevre Koruyucu” adlı eserine bakış. *Turkish Studies - Language*, 15(2), 625-638.
- Can, E. (2016). Hikmet Temel Akarsu’nun çocuk kitaplarında çevre sorunu. H. Asutay, S. Duran Baytar, Z. H. Ünal, D. Yılmaz, S. Gürel & T. Öztürk, (Ed). *Çocuk ve gençlik edebiyatında barış kültürü* içinde. (s. 171-172). Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020). 25 Eylül 2022 tarihinde <https://webdosya.csb.gov.tr/db/bolu/icerikler/cevre-20180222082618.pdf> adresinden erişildi.
- Durmaz Aksu, E. (2019). Hukuka güvenebilir miyiz? Ekolojik distopyalar ve gerçek felaketler. *Hukuk Kuramı*. 6 (2), 1-21.
- Dwyer, J. (2010). *Where the wild books are: a field guide to ecofiction*. University of Nevada Press.
- Ergeç, Z. (2021). “Oya Baydar’ın Köpekli Çocuklar Gecesi adlı romanı üzerine ekolojistik bir okuma.” *Söylem Filoloji Dergisi*, 5 (1), 176-189.
- Ergin, M. & Dolcerocca, Ö. N. (2016). Edebiyata ekolojistik yaklaşımlar: Ekoşiir ve Elif Sofya. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 297-324.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 25 (65), 1-13.
- Güney, E. (2002). *Türkiye çevre sorunları, doğal ve kültürel ortam bozulması*. Çantay Kitabevi.
- Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları.
- Keleş, R. & Hamamcı, C. (2002). *Çevrebilim (4. Baskı)*. İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2013). *100 soruda çevre, çevre sorunları ve çevre politikası*. Yakın Kitabevi.
- Kolbay, A. (02.01.2022). “Çocuk kitaplığı / dünyamıza ne olmuş: çocuklar için iklim krizi” 22 Eylül 2022 tarihinde <https://www.diken.com.tr/cocuk-kitapligi-dunyamiza-ne-olmus-cocuklar-icin-iklim-krizi/> adresinden erişildi.
- Kuzu, T. (2008). “Aytül Akal’ın masallarıyla çocukta çevre bilinci geliştirme”. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 327-339.
- Kütük, A. (2019). *Eko-okullardaki çocuk kitaplarının çevre eğitimi açısından incelenmesi*. (Basılmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Metin, A. E. & Gül, A. (2022). Eko-psikolojiyi etkileyen değişkenlerin belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 26 (1), 90-105.
- O’Brien K. & Stoner D. K. (1987). “Increasing environmental awareness through children’s literature”. *The Reading Teacher*, 41 (1), 14-19.
- Özer, M. (2017). *Doğa etiği*. İmge Kitabevi.
- Özdağ, U. & Gökalg Alpaslan, G. (2010). “Türkiyat araştırmalarında yeni bir alan: çevreci eleştiri” 3. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. II, 641-651.
- Özdağ, U. (2017). *Çevreci eleştiriye giriş*. Ürün Yayınları.
- Özdemir, O. (1998). *Yazınsal bir tür olarak öykünün çevre duyarlılığına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rozsak, T. (1992). *The voice of earth: an exploration of ecopsychology*. Simon & Schuster.
- Sever, S. (2002). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Engin Yayınevi.

- Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. & Aslan, C. (2007). *İlköğretimde çocuk edebiyatı*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ünal, S., Ebru, M. & Sayar, A. (2001). *Çevre bilinci, bilgisi ve eğitimi*. Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Yalvaç, A. (15.09. 2022). “Distopya edebiyatının vazgeçilmez ekokurgu nedir? Son yıllarda neden önem kazanmıştır?” 21 Eylül 2022 tarihinde <https://kayiprihtim.com/dosya/ekokurgu-nedir-ekolojik-kurgu-neden-onemli/> adresinden erişildi.
- Yazıcı, O. H. & Gedikoğlu, G.Y. (2012). “Aytül Akal’ın çocuk kitaplarında çevre bilinci ve duyarlılığı”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 793-806.